

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ УСТАНОВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу правового регулювання роботи експертно-криміналістичних установ, визначенню поняття та науковому трактуванню адміністративно-правового регулювання діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ Міністерства внутрішніх справ України, а також адміністративно-правовому регулюванню діяльності науково-дослідних експертів криміналістичних установ Міністерства внутрішніх справ України, з'ясуванню особливостей основних досліджень означеного адміністративно-правового регулювання діяльності вказаних експертно-криміналістичних установ Міністерства внутрішніх справ України.

У роботі розглядаються питання нормативно-правового забезпечення державного регулювання судово-експертної діяльності в експертній службі Міністерства внутрішніх справ України, визначено основні завдання, мету, права, можливості, допустимі рамки та напрями діяльності експертно-криміналістичних установ Міністерства внутрішніх справ України, пропонуються заходи з удосконалення державного регулювання цього виду діяльності для забезпечення принципів об'єктивності та неупередженості. Також досліджено роботи вітчизняних науковців, зазначено їхні думки стосовно обраної теми роботи, висвітлено шляхи вирішення проблем корупції та порушення завдань, цілей установ.

У статті проведено аналіз положень чинних законів України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів та інших підзаконних нормативно-правових актів, що свідчить про окремі недоліки в питаннях державного регулювання розвитку судово-експертної діяльності, визначено аспект, який свідчить про актуальність державного регулювання криміналістичної діяльності в сучасній Україні.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю детальної розробки теоретичних питань і практичних рекомендацій щодо питання адміністративно-правового забезпечення діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України, а також теоретико-правовим обґрунтуванням організації роботи низки структур, служб та органів, серед яких і експертно-криміналістичні установи Міністерства внутрішніх справ України.

Ключові слова: *судово-експертна діяльність, державне регулювання, удосконалення організації, експертно-криміналістична установа, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України.*

The article is devoted to the analysis of the legal regulation of the work of the forensic expert institutions, the definition of the concept and scientific interpretation of administrative and legal regulation of the activity of the research and forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (next – MIA of Ukraine), as well as the administrative and legal regulation of the activity of the research experts of the forensic institutions of the MIA of Ukraine. Legal norms and other administrative remedies and clarification of the peculiarities of basic research are defined the administrative and legal regulation of the activities of the forensic expert institutions of the MIA of Ukraine.

© ТІМАШОВ В.О. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права (Київський національний торговельно-економічний університет)

© ОХРІМЕНКО А.Ч. – здобувач бакалаврського рівня вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права (Київський національний торговельно-економічний університет)

In the article the questions of the normatively – legal providing of government control of judicial expert activity are examined in expert service of MIA of Ukraine, the main tasks, purpose, rights, opportunities, admissible frameworks and directions of activity of expert-criminalistic institutions of the MIA of Ukraine and measures are offered on the improvement of government control of this type of activity for the sake of providing of principles of objectivity of and absence of the personal interests, the works of national scientists are also researched and their opinions and statements on the chosen topic of the work are covered, the ways of solving the problems of corruption and violation of tasks, the goals of the institutions are explained.

The article also analyzes the provisions of the current laws of Ukraine, decrees of the President of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, decrees and other by-laws shows some shortcomings in the issues of state regulation of the development of forensic activities and defines the aspect that indicates the urgency of the state legal nature activities in modern Ukraine.

The urgency of the chosen topic of the study is due to the need for detailed elaboration of theoretical questions and practical recommendations on the issue of administrative and legal support of the activity of the research and forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, as well as the theoretical and legal substantiation of the organization of work of a number of structures, services and bodies, among which are expert-criminalistic institutions of the MIA of Ukraine.

Key words: *judicial expert activity, government control, improvement of organization, criminal justice agency, Ministry of Internal Affairs, National Police of Ukraine.*

Вступ. Своєрідна специфіка, надзвичайна технічна складність, потреба в розробці нових методологічних підходів, а іноді й недостатнє правове забезпечення окремих експертних досліджень спонукають дослідників до певних наукових розвідок.

Постановка завдання. Мета наукового дослідження – вивчення основних векторів роботи експертних установ Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України, дослідження та висвітлення шляхів вирішення проблем корупції та порушення завдань, цілей установ.

Результати дослідження. У світлі європейського вектора розвитку нашої країни великого значення набувають особливості організації роботи її правоохоронного та судового сектора, адже в умовах політико-економічної нестабільності діяльність правоохоронного та судового сектора стає ключовим чинником, що стримує негативні процеси.

Сьогодні визначними або значущими визнають рекомендовані Міністерством юстиції України для практичного застосування в діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ держави Переліки рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз [1]. Варто зазначити, що нині не існує широко прийнятого визначення адміністративно-правового регулювання діяльності науково-дослідних та експертно-криміналістичних установ МВС України [2].

Отже, доцільно розглянути наукове трактування процесу адміністративно-правового регулювання діяльності інших структурних підрозділів означеного МВС України. Під адміністративно-правовим регулюванням діяльності експертно-криміналістичних установ МВС України варто розуміти, на нашу думку, сукупність адміністративно-правових норм та інших адміністративно-правових засобів, що впорядковують суспільні відносини, які виникають у результаті діяльності означених установ.

Т.А. Плугатар пропонує під адміністративно-правовим регулюванням діяльності поліції розуміти «систему адміністративно-правових засобів або елементів, сукупність прийомів та способів правового впливу на суспільні відносини, за допомогою яких визначається комплекс організаційних та спеціальних заходів, спрямованих на захист від протиправних посягань, а також забезпечення особистої безпеки громадян, боротьбу з правопорушеннями» [3, с. 743]. На думку Д.В. Власенко, адміністративно-правове регулювання діяльності Національної поліції України – це «система суспільних відносин, які виникають у зв'язку з організацією та функціонуванням Національної поліції в Україні та врегульовуються нормами адміністративного права» [4, с. 127].

Експертна служба МВС України – це система державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується МВС України. Експертна служба безпосередньо підпорядковується МВС України. Експертна служба складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі – ДНДЕКЦ) та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (далі – НДЕКЦ) [5].

Важливо, що у своїй діяльності Експертна служба керується Конституцією України, законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, ухваленими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України, наказами МВС України та Положенням про Експертну службу МВС України. Це свідчить про те, що ми маємо належну нормативно-правову базу для регулювання питань, що охоплює Експертна служба МВС.

Основні завдання Експертної служби МВС такі:

- 1) здійснення судово-експертної діяльності;
- 2) забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- 3) у межах компетенції проведення експертних досліджень на договірних засадах із питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;
- 4) проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції;
- 5) забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації;
- 6) здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт із пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;
- 7) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-криміналістів і спеціалістів-вибухотехніків [5].

Також варто взяти до уваги, що Експертна служба МВС відповідно до покладених на неї завдань:

- 1) здійснює організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності, зокрема й розробляє методики проведення судових експертиз, технічні регламенти, державні класифікатори, методичні рекомендації, довідкові посібники, програмні продукти;
- 2) проводить судову експертизу у кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, а також забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів Експертної служби МВС у слідчих (розшукових) діях;
- 3) проводить експертні дослідження на договірних засадах із питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;
- 4) проводить оцінку майна, майнових прав та здійснює професійну оціночну діяльність у межах своїх повноважень;
- 5) веде базу даних Реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС, передає в установленому порядку інформацію до державного Реєстру атестованих судових експертів;
- 6) здійснює наукову та науково-технічну діяльність у галузі судової експертизи;
- 7) розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази;
- 8) організовує розгляд звернень громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян», з питань, що належать до її компетенції;
- 9) взаємодіє з вітчизняними й іноземними підприємствами, установами й організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції;
- 10) здійснює інші повноваження, передбачені законодавством України [5].

Експертна служба МВС із метою організації своєї діяльності:

- 1) визначає порядок організації та проведення експертиз та досліджень, оформлення висновків, порядок прийому, обліку, зберігання та повернення ініціаторам об'єктів дослідження;
- 2) проводить роботу із забезпечення підрозділів Експертної служби МВС витратними матеріалами, сучасними технічними засобами й обладнанням, програмним забезпеченням, упровадження в їх діяльність автоматизованих інформаційно-пошукових систем;
- 3) організовує і здійснює в установленому порядку матеріально-технічне та фінансове забезпечення ДНДЕКЦ та НДЕКЦ;
- 4) забезпечує в межах повноважень, передбачених законодавством України, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації, контроль за її збереженням в Експертній службі МВС та ін. [5].

Експертна служба МВС для виконання покладених на неї завдань у межах компетенції має право:

- 1) виконувати на договірних засадах дослідницькі, навчальні, консультаційні й інші роботи з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;
- 2) одержувати від судів і органів досудового розслідування зняття злочину й інші об'єкти, щодо яких закінчено провадження, для використання в експертній і науковій діяльності;
- 3) установлювати зв'язки із правоохоронними органами, установами судової експертизи та криміналістики тощо інших держав та їх міжнародними об'єднаннями і організаціями, зокрема й у формі членства в цих об'єднаннях і організаціях;
- 4) у межах компетенції користуватися відповідними інформаційними базами даних органів державної влади, державними, зокрема й урядовими, системами зв'язку і комунікацій МВС, іншими технічними засобами та мережами тощо [5].

Експертна служба МВС здійснює свої повноваження через ДНДЕКЦ та НДЕКЦ. Організаційно-управлінське та науково-методичне керівництво діяльністю Експертної служби МВС покладається на ДНДЕКЦ, а ДНДЕКЦ і НДЕКЦ, у свою чергу, діють на підставі положень, що затверджуються Міністром внутрішніх справ України [6].

Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України створено постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 1998 р. № 617, як Експертна служба МВС України має перелік своїх основних завдань. Наприклад, ДНДЕКЦ здійснює організаційно-правове та методичне керівництво діяльністю підрозділів експертної служби; судово-експертне та техніко-криміналістичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, правоохоронних органів; проведення експертиз та досліджень за кримінальними, цивільними справами, а також у позасудовому провадженні, виконання інших робіт у межах своєї компетенції [5].

Проте, якщо врахувати відомчу належність ДНДЕКЦ та інших підрозділів Експертної служби та визначене п. 1 Положення «Про Експертну службу МВС України» підпорядкування Експертної служби МВС України Міністру внутрішніх справ, то неможливо безспірно сприймати будь-які ствердження про дотримання Експертною службою органів внутрішніх справ принципів незалежності й об'єктивності судово-експертної діяльності, закріплених у ст. 3 Закону України «Про судову експертизу» [7]. Навіть коли в п. 3 зазначеного Положення до основних завдань експертної служби віднесено судово-експертне та техніко-криміналістичне забезпечення, адже воно спрямоване на забезпечення діяльності органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів із запобігання злочинам, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень. Крім того, у п. 2.3.13 Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України, затвердженого Міністром внутрішніх справ, передбачено, що працівники експертних підрозділів встановлюють за результатами проведення судової експертизи, досліджень із використанням колекцій криміналістичних об'єктів експертної служби осіб, які вчинили злочини, та події, взаємопов'язані із цими злочинами [8].

На окрему увагу заслуговує те, що всупереч завданням, поставленим перед поліцією Законом України «Про Національну поліцію», підзаконними актами Експертній службі МВС надається право проводити судові експертизи та розслідування не лише у кримінальних справах, а й у цивільних та комерційних (раніше арбітражних), які вже не можуть бути визнані прийнятними. Як співвідноситься із виконанням зазначених у п. 3 Положення завдань проведення судової експертизи в цивільних та господарських справах, що має ознаки спроби захопити ринок цього виду специфічних послуг, у Положенні не зазначено [9].

Діяльність Експертної служби має бути спрямована лише на здійснення криміналістичних досліджень із метою забезпечення оперативно-розшукової діяльності та науково-криміналістичного забезпечення профілактичних заходів поліції. Водночас фінансування органів і підрозділів МВС України має здійснюватися виключно з державного бюджету України. Судові експертизи мають виконувати суто судово-експертні установи, які жодним чином не мають бути підпорядковані органам державної виконавчої влади, наділеними правоохоронними функціями. Щодо судово-експертної діяльності експертних служб МВС України, то В.М. Палій категорично зазначає, що жодна судово-медична експертиза не може бути надана професіоналам, які можуть не бути зацікавлені в розслідуванні справи. Однак така «кишенькова» експертиза зручна для слідчих, але значно знижує гарантії безпеки особи (підозрюваний, обвинувачений) від можливого свавілля та необ'єктивного розслідування обставин, які впливають на встановлення його вини чи відсутності такої. Тому, на переконання В.М. Палія, треба або взагалі заборонити залучення до проведення судових експертиз спеціалістів міністерств чи відомств, у систему яких входять органи, що

збирають докази чи ухвалюють рішення в даній справі, або обстоювати рівні права з дорученням судових розслідувань [10, с. 22].

Науково-теоретичною базою регулювання питання адміністративно-правового забезпечення діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України для нас слугували праці таких вітчизняних вчених, як: Н.С. Бокариус, Д.В. Власенко, О.Ю. Дрозд, В.М. Палій, Т.А. Плугатар, О.А. Сокурєнко, К. Г. Трунова, О.С. Юнін та ін.

Незважаючи на ґрунтовну та комплексну науково-теоретичну базу, багато питань у сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України залишаються відкритими для дискусій або потребують теоретичного оновлення, законодавчих змін для більш ефективної роботи експертно-криміналістичних установ МВС України.

Висновки. Про актуальність державного регулювання криміналістичної діяльності в сучасній Україні для забезпечення повного впровадження демократичних основ, законності, об'єктивності та незалежності свідчить необхідність подальшої реформи криміналістичної експертизи.

Аналіз положень чинних законів України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів та інших підзаконних нормативно-правових актів свідчить про певні недоліки в питаннях державного регулювання розвитку судово-експертної діяльності, які не сприяють її розвитку у відповідному напрямі до визначених зобов'язань щодо демократизації суспільства, удосконалення судоустрою та судочинства.

Ми вважаємо, що організацію криміналістичної діяльності слід удосконалити шляхом позбавлення державних органів виконавчої влади, уповноважених на правоохоронні функції, прав для здійснення судових експертиз. Єдиними міністерствами, у складі яких можна визнати доцільним існування судово-експертних установ, варто визнати Міністерство юстиції та Міністерство охорони здоров'я України.

Чинним законодавством України, зокрема й підзаконними актами, на ці два міністерства не покладено жодної із правоохоронних функцій. У них відсутні служби чи підрозділи, які б займалися оперативно-розшуковою діяльністю, дізнанням чи досудовим слідством. Немає в них також і служб чи підрозділів, що займаються контррозвідувальною та розвідувальною діяльністю, не перебувають у їхньому складі й органи правосуддя.

Отже, для забезпечення незалежної, неупередженої та об'єктивної судово-експертної діяльності у складі цих міністерств наявні належні умови.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз : наказ Міністерства юстиції України від 30 липня 2010 р. № 1722/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1826323-11?lang=uk>.

2. Стан дослідження проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/026-032-2018-4-----5-.pdf>.

3. Плугатар Т.А. Сутність механізму адміністративно-правового регулювання діяльності міліції України. *Форум права* : електронне наукове фахове видання. 2011. № 2. С. 741–744. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_119.

4. Власенко Д.В. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2016. № 4. Ч. 2. С. 125–130.

5. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15?lang=ru>.

6. Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр. URL: <https://dndekc.mvs.gov.ua/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%b4%d0%bd%d0%b4%d0%b5%d0%ba%d1%86/>.

7. Про судову експертизу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

8. «Про затвердження Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ від 24 вересня 2010 р. № 456. *Офіційний вісник України*. 2011. № 8. Ст. 395.

9. Про Національну поліцію : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

10. Палій В.М. Судова експертиза повинна бути неупередженою. *Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы* : сборник научно-практических материалов к 75-летию основания Харьковского научно-исследовательского института судебных экспертиз им. заслуженного профессора Н.С. Бокариуса. Харків : Право. 1998. С. 21–24.